

(יז) פסק רב האי³⁸ זצ"ל [כר' יוחנן, דאמר כל ברכה שאין עמה מלכות אין זו ברכה. ואם דילג מלכות יחזור ויברך] ואע"ג דאמר אב"י כותיה דרב מסתברא, קיימא לן כר' יוחנן, דהא דאיתיה אב"י סיעתא לרב מדלא קאמר מלכות[ך], איכא למידחי, תנא³⁹ כי רובלא ליחשוב וליזיל.

(יח) על חלב ועל גבינה⁴⁰ ועל הביצים ועל הבשר ועל כל דבר שאין גידולו מן הארץ אומר⁴¹ שהכל, ולאחריהן בורא נפשות. ועל כמהין⁴² ופטירות [אומר] שהכל, דמירבא רבו מארעא מינק לא ינקי⁴³.

(יט) על תמרי דזיקא⁴⁴ וכן כל מיני פירות שהרוח משירן⁴⁵, מסקינן דמברכין בורא פרי העץ.

יד. הביאו לפניו מינין הרבה ואין בהן מז' המינין, כגון אתרוג ותפוח וכיוצא בהן מברך על החביב¹ בורא פרי העץ, ואינו צריך לברך עוד על השני כיון

הגהות חדשות

ד על היין שהקרים ועל הפת שעפשה ועל התבשיל שעבר צורתו ועל הנובלות ועל המלח ועל המים ועל המרק מברך שנ"ב (ו).

ה ועל כולם אם אמר שהכל יצא (ברכות מ, א-ב), אתמר רב הונא אמר חוץ מן הפת ויין ור' יוחנן אמר אפילו פת ויין, לימא כתנאי כו'. בירושלמי (ברכות פ"ו ה"ב) תני ר' יוסי אומר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו. ר' מאיר אומר אפילו אמר ברוך שברא חפץ זה יצא, ר' אחא ב"ר יעקב אמר בשם שמואל הלכה כר' מאיר. מלתיה דרב אמרה כן חד פרסי אמר קמיה דרב כגון אנא דאכיל פיסא לא חכים אנא לברוכי עליה ואמר אנא

שינויי נוסחאות

38. גאון (ת, מ, א, ב, ו, י, ק.). 39. אטו מנא... (ת, ג, ו, ס, ע.). 40. הוסי' ועל מורייס (א, ק.). 41. (לכ) [3] מחילה (ת). 42. שקורין פיפרא (א). 43. מארעא (י). 44. לדיקלא (ק.). 45. מנשז אומס (ת), מפיל (מ), משיז (ט-ז), מסיר (ע). יד 1. מחילה בורא פרי העץ (ת).

יד יקותיאל

(יז) וכן הוא בטור סי' רי"ד בשם ר"ה גאון (יח) וכ"פ בשו"ע ר"ס ר"ד עיי"ש. (יט) בפוסקים שלפנינו לא הזכירו להדיא דין זה, ובאו"ז ה' ברכות סי' קע"ה הביא זה בשם הרי"ף, [ולפנינו ברי"ף ליתא הלשון שהביא באו"ז]. ובאמת לפי מה שפסקו כמ"ד דנובלות היינו בושלי כמרא בסוגיא דברכות מ. ב ע"כ דעל תמרי (יז) וכן הוא בטור סי' רי"ד בשם ר"ה גאון דלא כדעת הר"י הובאו דבריו בתו' ריה"ח ובתו' הרא"ש שם שנסתפק בזה. ולפנינו בתו' כ' דר"י פסק כרב שא"צ לחזור כשלא אמר מלכותך. ותשובת רבינו על ראית החולקים הוזכרה ג"כ בתו' שם עיי"ש. וכד' רבינו נפסק להלכה בשו"ע ר"ס רי"ד עיי"ש.

שברכותיהן שוות. אבל אם יש בהן ממין ז' קיימא לן כרבי יהודה (ברכות מ, ב), דמין ז' עדיף ומברך עליו², אע"פ שאחר חביב³ לו. וכשאינן ברכותיהן שוות, כל המוקדם בפסוק מוקדם לברכה.

ואם יש לפניו פרי העץ ופרי האדמה, מברך על פרי העץ תחילה⁴ ואח"כ בורא פרי האדמה. ^(א)וכן פסקו⁵ הלכות גדולות, ודלא כרב האי⁶ ופיר' רש"י (שם מא, א ד"ה אבל) שפירשו⁷ שברכת צנון תקדום לשל זית אם ירצה, דהתם אתיא כרבנן⁸, אבל כל אמוראי דלקמן סבירא ליה כרבי יהודה, והכי קיימא לן.

ואם יש לפניו⁹ שני מינין, אחד ברכתו שהכל, ואחד בורא פרי האדמה, בורא פרי האדמה קודמת.

הגהות חדשות

לברכיה בריך דברא הדין פיסא נפיק אנא ידי חובתי, א"ל אין. הילכך קי"ל כר' יוחנן דהא קי"ל כר' מאיר וכן פסק רב אלפס וכן ר' יהודה שיר ליאון דקי"ל כר' מאיר וכר' יוחנן, אור זרוע (סי' קעג) (I. II.).

שינויי נוסחאות

2. קודם (י). 3. עליו יומר (ת). 4. בורא פרי העץ (ד-ה. ז. ס.). 5. הגאונים (ב. י.), הגדולים (ת), המוס' (ח). 6. גאון ז"ל (ת, ב. ג. ו. י. ע.). 7. שפסקו (ו.). 8. כרז (ת). 9. הרצה מינין (ו.).

יד יקותיאל^א

דזיקא מברכין בפה"ע, וכ"כ בש"ך יו"ד סי' רצ"ד סק"ה עיי"ש, וכ"ה בביאור הגר"א סי' ר"ב סעי' ט' בד"ה שבשלו עיי"ש. וע' חזו"א חיו"ד (ה' ערלה) סי' קע"ז אות ב'.

יד (א) עיין ב"י סי' רי"א ד"ה והמרדכי מה שמביא מדברי המרדכי, אבל לא הביאו בשם אומרו, כי ע' במרדכי בפנים בפ' כיצד מברכין סי' קל"ב שהביא דברי רבינו בלשונם כמו שהוא לפנינו.

ובעבור כי ענין זה קצת מסובך אעתיק בתחלה לשון הב"י הנ"ל אשר ז"ל: "והמרדכי כתב דכשאינן ברכותיהן שוות נמי

וזיתים ותמרים קודמין לגפן ורימון ותאנים, שזית ראשון לארץ ותמרים שני לארץ ואילו שלישיים ורביעיים וחמישיים לארץ, דכתיב (דברים ח, ח) ארץ חגיגה ושעורה וגפן ותאנה ורימון, ארץ זית שמן ודבש. דבש¹⁰ דקרא היינו דבש תמרים^(ב).

שינויי נוסחאות

10. דנש קורא הפסוק ממרים (ח).

יד יקותיאל

דמבוררת טפי, ותירצו התו', דעכ"פ לא מקרי ב"פ העץ מבוררת לגבי ב"פ האדמה כמו שמבוררת ב"פ האדמה לגבי שהכל. ושוב כ' התוס' וז"ל: "ומש"כ בהלכות גדולות דב"פ העץ תקדים לב"פ האדמה דמבוררת טפי, היינו לפי המסקנא דלקמן דפליגי בשאין ברכותיהם שוות וקיימ"ל כר"י, אבל להאי לישנא דאמרינן דלא פליגי בשאין ברכותיהן שוות לא מתוקם פסק דהלכות גדולות כדפירשנו לעיל", עכ"ל התו'.

ודברי התו' תמוהים לכל מעיין, דמה ענין רבי יהודה לכאן, דהא אף ר"י לא אמר דברכה קודמת רק מכח דהוי מז' מינין ולא מטעם דברכתו ב"פ העץ שהיא מבוררת טפי. וראיתי בס' מנחת שמואל ועוד מפרשים שכ' לפרש, דאיירי בקליות ותפוחים, וכ"פ לפי הגהת הגר"א בתוד"ה מיתבי עיי"ש, ואעפ"כ תפוח קדים כיון דברכתו ב"פ העץ ומבוררת עיי"ש. אבל המעיין בלשון הבה"ג בפנים יראה, דלא מטעם ברכה מבוררת קאתי עלה בקליות ותפוחים, כי אם דקרא לא איירי בכוסס חיטה סתם רק בעשאו מאכל. וז"ל הבה"ג הנצרך לעניננו: "והיכא דאייתו לקמי' מיני מגדים מן שבעת המינין וכו' כל דקדים בפסוקא קדים לברוכי עלי' וכו', והיכא דכולם לאו מז' מינין נינהו אי

שבע עליו הוא מברך, ולרבנן מברך על איזה מהן שירצה. ובגמ' אמר עולא מחלוקת בשברכותיהן שוות (דהיינו ששניהם ברכתן בורא פרי העץ או שניהם ברכתן בורא פרי האדמה) אבל באין ברכותיהן שוות ד"ה מברך ע"ז וחוזר ומברך ע"ז, ופריך עלה בגמ', ובמסקנא איכא מ"ד דאף בשאין ברכותיהן שוות פליגי במאי פליגי, א"ר ירמי' להקדים, דאמר רב יוסף ואיתימא ר' יצחק כל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה. ופירש"י, דאין ברכותיהן שוות כגון צנון וזית, דבהא לא פליגי כיון שאין האחד פוטר חברו אפילו לר"י אין עדיפות בז' המינין אלא מברך על איזה מהן שירצה.

וכ' בתו' שם ד"ה אבל ע"ד רש"י, דכן יש לפרש דר"י מודה לחכמים הואיל ולא פירש הגמרא מוטב שנאמר דיחיד מודה לרבים מלהיפך. ושוב הקשה רש"י דלברך על הצנון ולפטור זית דבירך בפה"א על העץ יצא, ותירץ דשאני התם דאיירי בחד מינא וטעה וברך בפה"א, אבל בתרי מיני לא פטר את חברו. ושוב הקשו התו', דהא אמרינן גבי עובדא דבר קפרא דבפה"א חשיבא טפי משהכל, א"כ מאי שנא ברכת ב"פ העץ ויקדימו לברכת ב"פ האדמה

יד יקותיאל

ברכותיהן שוות או ב"פ העץ או ב"פ האדמה מברך על חביב שבהן ומפטרין כולהו, ואי אין ברכותיהן שוות מברכין ברישא ב"פ העץ והדר ב"פ האדמה, והיכא דאיתו פרי העץ ממין ז' וממין אחר דברכותיהן שוות וחד מנהון עיקר וחד מנהון טפל מברך על העיקר ופטר את הטפילה, דתניא רי"א אם מחמת צנון בא זית מברך על הצנון ופטר את הזית, היכא דתרווייהו כהדדי נינהו מאי, אזית מברך דהו"ל מז' המינים וחשוב טפי, או דלמא על אתרוג מברך דחביב לי' טפי, פליגי בה ר"י ורבנן דתנן וכו', ר"י סבר חשוב עדיף והלכך מברך על הזית, ורבנן סברי חביב עדיף ומברך על אתרוג, ואמר עולא מחלוקת בשברכותיהן שוות דר"י סבר חשוב עדיף ורבנן סברי חביב עדיף, אבל אין ברכותיהן שוות מברך ע"ז וחוזר ומברך ע"ז. מיתבי היו לפניו צנון וזית מברך על הצנון ופטר את הזית, רי"א מברך על הזית שהזית ממין ז', והלכה כר"י דאמר רב יוסף וכן תני ר' יצחק כל הקודם בפסוק זה קודם לברכה, וכי קאמרינן כל הקודם בפסוק זה קודם לברכה אלמא חיטה עדיפא ועלה מברכין ברישא ה"מ דוקא דעבידא חציבא או אברושא או מינין אחרים דשווי' מיני מזונות דאשבחא ועלייהו מברכין ברישא, אבל אייתו כיסאני ועינבי על עינבי מברך קודם, עכ"ל. הרי מבואר לפנינו מסוף דברי בה"ג דלא מטעם דב"פ העץ קאתי עלה דענבים קודמין לחטים, אלא מכח דקרא לא איירי אלא בדבר חשוב ולא בחטים גרידא, ודו"ק היטב.

וראיתי בספר דברי דוד שכ' בכוונת דברי התוס', דאף דלמ"ד דפליגי גם באין ברכותיהן שוות, ובאין ברכותיהן שוות בודאי א' מהם הוי מבוררת, מ"מ דעת התו' דלאותו מ"ד לר"י מין שבעה עדיף מברכה מבוררת, וסוגיא דבר קפרא דאיכא עדיפות לברכה מבוררת איירי בליכא בהו מין ז', ואתיא אותה סוגיא אליבא דר"י, דלרבנן הא ס"ל לאותו מ"ד דבאין ברכותיהן שוות פליגי דחביב עדיף מברכה מבוררת, וע"כ לרבנן מברך על הצנון ואח"כ על הזית אף דזית הוי ברכה מבוררת, רק לר"י דס"ל דמין ז' עדיף מחביב ה"ה ברכה מבוררת עדיף מחביב, עכ"ד בכוונת התו'. אלא שדחה דברי התו' לפי הנ"ל מכח שתי קושיות. הא', דכיון דמין ז' לר"י עדיף מברכה מבוררת, מנלן באמת דפליגי גם בליכא מין ז' רק ברכה מבוררת נגד חביב דלר"י ברכה מבוררת עדיף, נימא דבהא מודה לרבנן כיון דלא אשכחנן בהדיא, דר"י לא איירי במתניתין וברייטא אלא ממין ז'. ותו הקשה, דבבה"ג מבואר להדיא דברכה מבוררת עדיף מהקדמה, דהיינו חיטים וענבים ענבים קודם מכח ברכה מבוררת, אף דחיטין אקדמי' קרא, עכ"ד.

והנה מה דנקט לדבר פשוט דלמ"ד דפליגי באין ברכותיהן שוות ע"כ איירי דחד מינייהו היא מבוררת טפי, אין זה מוכרח כ"כ, דמשכחת לה תרווייהו ברכות מבוררות ואין ברכותיהן שוות כגון בורא מיני מזונות ובורא פרי העץ. ותו, מה דהקשה דמנ"ל לבה"ג דפליגי גם בליכא מין ז' רק ברכה מבוררת וחביב, עיין ברשב"א שבאמת הקשה כן בסוף ד"ה אמר עולא. אך באמת י"ל דס"ל להתו' בדעת בה"ג דר"י ורבנן לא פליגי דוקא במין ז' או חביב, אלא אי חביב מכריע דבר חשוב או

ברכותיהן שוות או ב"פ העץ או ב"פ האדמה מברך על חביב שבהן ומפטרין כולהו, ואי אין ברכותיהן שוות מברכין ברישא ב"פ העץ והדר ב"פ האדמה, והיכא דאיתו פרי העץ ממין ז' וממין אחר דברכותיהן שוות וחד מנהון עיקר וחד מנהון טפל מברך על העיקר ופטר את הטפילה, דתניא רי"א אם מחמת צנון בא זית מברך על הצנון ופטר את הזית, היכא דתרווייהו כהדדי נינהו מאי, אזית מברך דהו"ל מז' המינים וחשוב טפי, או דלמא על אתרוג מברך דחביב לי' טפי, פליגי בה ר"י ורבנן דתנן וכו', ר"י סבר חשוב עדיף והלכך מברך על הזית, ורבנן סברי חביב עדיף ומברך על אתרוג, ואמר עולא מחלוקת בשברכותיהן שוות דר"י סבר חשוב עדיף ורבנן סברי חביב עדיף, אבל אין ברכותיהן שוות מברך ע"ז וחוזר ומברך ע"ז. מיתבי היו לפניו צנון וזית מברך על הצנון ופטר את הזית, רי"א מברך על הזית שהזית ממין ז', והלכה כר"י דאמר רב יוסף וכן תני ר' יצחק כל הקודם בפסוק זה קודם לברכה, וכי קאמרינן כל הקודם בפסוק זה קודם לברכה אלמא חיטה עדיפא ועלה מברכין ברישא ה"מ דוקא דעבידא חציבא או אברושא או מינין אחרים דשווי' מיני מזונות דאשבחא ועלייהו מברכין ברישא, אבל אייתו כיסאני ועינבי על עינבי מברך קודם, עכ"ל. הרי מבואר לפנינו מסוף דברי בה"ג דלא מטעם דב"פ העץ קאתי עלה דענבים קודמין לחטים, אלא מכח דקרא לא איירי אלא בדבר חשוב ולא בחטים גרידא, ודו"ק היטב.

וראיתי בספר דברי דוד שכ' בכוונת דברי התוס', דאף דלמ"ד דפליגי גם באין

יד יקותיאל

א"ש מה שביארנו בעה"י.
והנה לפי מה שנתבאר בכוונת דברי התו', הנה פשוט דכ"ה גם כוונת המרדכי בשם רבינו, וכמבואר בדברי רבינו כאן להדיא דהתחיל במינין הרבה ואין בהם ממין שבעה דחביב עדיף לכו"ע אם ברכותיהן שוות, ואם יש בהן ממין שבעה מין שבעה עדיף, ובאין ברכותיהן שוות במין שבעה, והיינו כמו שנתבאר במ"מ וב"פ העץ כל המוקדם בפסוק מוקדם לברכה, [דב"פ האדמה לא משכחת לבה"ג שתוקדם במין שבעה לפרי העץ מכח מוקדם בפסוק וכמשנ"ת], ואם יש לפניו פרי העץ ופרי האדמה [בלא מין שבעה] פרי העץ קודם [מטעם ברכה מבוררת]. ולפי"ז נסתר מה דבאר שם סק"ב מביא ראי' מדברי רבינו (בתשב"ץ) דלא כהב"י, עיי"ש ודו"ק.

ואמנם המעיין היטב בחילוק לשונות רבינו בספרו כאן והמרדכי בשם רבינו יראה דחילוק גדול ביניהם, דבמרדכי הוסיף וכ' וז"ל: "וכשאין ברכותיהן שוות מקדים ברכה ממין ז', ואם כולם ממין ז' מקדים המוקדם בפסוק", עכ"ל. מבואר להדיא דמש"כ כשאין ברכותיהן שוות מקדים וכו' איירי בב"פ העץ ולא ממין ז', וב"פ האדמה ממין ז' דמקדים אעפ"כ מין ז' אף דפרי העץ הוא ברכה מבוררת טפי, והרי לפי מה שנתבאר בבה"ג לא משמע כן. י"ל דס"ל להמרדכי, דאף דלגבי ענבים לא חשיבי חטין להקדים, אבל לגבי תפוחים הוא מוקדם גם חטין וחשיבי. ואפשר שזהו כפל הלשון בבה"ג שנתבאר לעיל. [וע' בשו"ע סי' רי"א במג"א סק"ד וא"ר סק"ו ותראה דפליגי בכוונת בה"ג אם חיטה קודמת לתפוח או

להיפך, וא"כ בליכא מין ז' הוא ברכה מבוררת חשוב נגד חביב, ובהכי ג"כ פליגי. ותו, מה דדייק מלשון הבה"ג דמשמע דברכה מבוררת עדיף מהקדמה, אדרבה המעיין היטב בלשון הבה"ג שהובא לעיל יראה דמכח דחטין לא חשבינהו קרא כלל בכוסס כ"א בעשאו מאכל וכנ"ל. ומש"כ בה"ג בסוף דבריו ובמקום דאיכא וכו', אינו שייך להדין הקודם בחטין אלא בכלליות דב"פ העץ קודם לב"פ האדמה, אלא שכפל דבריו שכבר הקדים כן קודם ביאור הסוגיא, והגם שזה דוחק וצריך לבאר קצת כפל דבריו, יהי' איך שיהי' בדין הקדמה ביאר להדיא דבריו כמש"כ דלא מטעם ברכה מבוררת ענבים קודמין, וז"פ דאדרבה למה לו להאריך דכיסאני לא חשיבי לימא דב"פ העץ הוא מבוררת, ולפ"ז קם פירוש הדברי דוד בתו' לדעת הבה"ג, ונפק"מ באמת אם שניהם מבוררות כגון בורא מיני מזונות וב"פ העץ דמוקדם עדיף.

[מיהו לשון הטור סו"ס רי"א שכ' וז"ל: "ומיהו מעשה קדרה דחטין ושעורין קודמין ליינ, לפי שברכתן במ"מ שהיא ג"כ חשובה שמבוררת וגם קודמין לו בפסוק", עכ"ל. וצ"ע בכוונתו, דמוכח קצת דטעמא דמבוררת לבד דיה שתקדים ליינ, ומשמע דהיא מבוררת יותר, ולפ"ז איכא ראי' לסברת הד"ד הנ"ל, ובאמת כ"כ במג"א שם סק"ז להדיא בשם הטור דבמ"מ מבוררת יותר. אבל עיי"ש במחצה"ש שהגיה בדברי המג"א דצריך להשמיט תיבת יותר. ובמחצה"ש סק"ח ביאר בד' הלבוש, ובסק"ז מוכח דלמד כן גם בכוונת הטור דלבמ"מ איכא ב' מעלות קטנות נגד יין, א' דמבוררת ב' דמוקדם בפסוק עיי"ש. ולפ"ז

(2) היו לפניו תבשיל שיש בו¹¹ קמח כוסמין או¹² שיפון או שיכולת שועל

אוצר החכמה

שינויי נוסחאות

11. או קמח... (א). 12. קמח שיפון (ת, ה, ו, כ, ל, ט, ע), ושיכולת (ק, הגמ"י).

יד יקותיאל

ברכות פ"ח אות ר' דמוכח מלשונו להדיא שדעת רבינו כדעת התו' וכמו שנתבאר שכ' שם בזה"ל: "התוספות ומורי ס"ל וכו'", ודו"ק. ועיין ב"י סו"ס רי"א שכתב לבאר, דנסתפק להטור בדעת בה"ג אי הא דס"ל דכוסס חיטה לא מקדים לענבים מכח דאזיל לשיטתו דבכ"מ ב"פ העץ קודמת, או מטעם דס"ל כהרשב"א דכוסס חיטה לא חשיב כלל ולא איירי קרא בהכי עיי"ש. אבל המעיין בבה"ג יראה דמפורש כתב דלא חשיב כוסס חיטה וכסברת הרשב"א, וא"כ להטור ודאי לא מסתפק בזה דכנראה הי' לפניו ספר הבה"ג, אבל לפני הב"י כנראה שלא הי'. [והמעיין ברא"ש יראה שביאורו בדעת הבה"ג מוקשה מאוד להמעיין בפנים בבה"ג, דהרי מבואר להדיא מדבריו דעולא אתותב, ואכמ"ל בזה].

וצ"ע להנך פוסקים, מה יהיה הדין באוכל ענבים קודם שיגיע לכפול הלבן דברכתן ב"פ האדמה וכוסס חיטה, אם גם באופן זה יש לענבים דין קדימה, דלא שייך לומר אחשבינהו קרא, ובפרט דמסתבר דלא חשיב קרא רק אם יוכל לעשותן יין, ועיימש"כ לעיל ודו"ק.

(ב) בכ"י ו.ל.ס.ע. הובא כאן כל סי' רי"א מטור או"ח.

(ג) דברים אלו הובאו בהגהמ"י ה' ברכות פ"ח אות ש' עיי"ש, ומשם העתיקו הפוסקים ד"ז והאריכו, וע' בב"י סו"ס רי"א שג"כ הביא לשון רבינו וכ"ה בשו"ע סו"ס הנ"ל.

לא]. אך ג"ז א"ש בכוונת התו' לפמש"כ לעיל בשם ס' מנחת שמואל והגר"א.

ומעתה דברי רבינו הב"י שכתב דדברי המרדכי הנם היפך מדברי כל המפרשים, צ"ע, דנתבאר דיש מקום לומר דגם כוונת התו' הוא כן, אולם לא כמש"כ הב"י בכוונת המרדכי דרבנן מודו לר"י לעולא, דבתו' כתבו להדיא שדעת הבה"ג כר"י, [וגם זה קשה דבה"ג משמע להדיא דעולא אתותב], וא"צ לומר דגם חכמים מודים לו. ובאמת הדבר תמוה, דבתחלת סי' רי"א הביא הב"י דברי המרדכי שפסק כר"י, ודלא כרש"י ור"ה גאון דנקטי הלכה כרבנן, וכאן כתב דגם רבנן מודו לר"י, וא"כ אין זה הלכה כר"י כלל, והוא באמת צע"ג, ולא ראיתי מי שעמד בזה כלל.

עוד ראיתי בדרישה סו"ס רי"א שעמד ג"כ בתמיהה על הב"י, דלכאורה דברי המרדכי הן הן דברי התו', עיי"ש שקיצר מאוד בזה ולא ביאר הענין כלל. אלא שבסוף דבריו יש טעות סופר, כי ז"ל הדרישה: "ועיין בבה"ג שאחר שכתב דברי עולא כתב מיתיבי וכו', ולא כ' שם בה"ג התירוץ דמשני הגמרא אליבא דעולא, אלא מיד כתב דהלכה כרבנן ואליב"י פסק שם ע"ש, עכ"ל. וזהו ט"ס, דבה"ג פוסק כר"י וכמבואר להדיא בדבריו שהבאתי לשונו לעיל וכ"כ בשמו המרדכי ורבינו. וע' ביאור מרדכי אות נ"ח מה שהאריך בענינים אלו ובישוב דברי הב"י. שו"ר בהגהמ"י ה'

יד יקותיאל

ביאר במחצה"ש סק"ח דברי הגהת הלבוש
[דמשמע ממג"א סו"ס רי"א דנקיט כוונתו].
דמש"כ הטור דב"מ מזונות קודמת ליין
דמבוררת וקודמת הם תרי טעמים קטנים
שבצירופם יחד איכא מעלת קדימה ליין,
והרי בפמ"ג עצמו במ"ז סק"ד טרח ליישב
לשון הטור באופן אחר ולא מצא, עיי"ש
וצ"ע.

ומש"כ ביד אפרים שם ע"ד טו"ז סק"ד
דבאמת ברכת ב"מ מזונות מבוררת יותר
מב"פ העץ, לא זכיתי להבין, דמאי שנא,
בשלמא לסברתו יין מבורר ביותר, אבל
ב"מ מזונות הלא גם לשון זה כולל כמה
מינים כמו ב"פ העץ, וצע"ג בכוונתו.

ואולי י"ל דעת הפמ"ג והיד אפרים
עפמש"כ בד"מ סי' רי"א אות ב' בשם
האגור בשם שבלי הלקט והוא בשם רבי
שמואל בן חפני גאון וז"ל: "וברכת ב"מ
מזונות קודם לברכת ב"פ העץ וכו'", עכ"ל.
מסתימת לשון זה מוכח דעצם ברכה דב"מ
מזונות קודמת, וגם ב"מ מזונות דמעשה
קדרה של אורז ג"כ קודמת לב"פ העץ,
ולכא' צריך להבין הטעם, וע"כ צ"ל
דמבוררת טפי, אך למה באמת חשיב
מבוררת טפי עדיין צ"ע כנ"ל.

ולולא דמסתפינא י"ל בדעת הב"י, דהא
דס"ל דב"מ מזונות קדים לזית, לאו משום
דמבוררת טפי אלא משום הך טעמא גופא
דחשיבי דעביד מינייהו פת, ומש"כ בשו"ע
סו"ס רי"א הך טעמא, התם איירי בה' מינים
דלאו ממין ז' (עיי"ש בטו"ז ומג"א ודו"ק)
קודמין למין ז' מכח דחשיבי דעביד מינייהו
פת, ובאמת מהאי טעמא גופא די להב"י
להקדימו גם אם המין שנגדו מוקדם בפסוק.
[ומש"כ בא"ר סקט"ו לדייק מלשון המחבר

והנה המג"א סי' רי"א סק"ו דייק מלשון
הב"י שכתב בסעי' ד' דתמרים קודמין
לענבים, ולא כ' דזית קודם לשעורה, משמע
דס"ל דבאמת לא קדים זית לשעורה של
מעשה קדרה דבה איירי קרא, דאל"ה לא
חשיבי, וע"כ ברכת בורא מיני מזונות קדים
לזית אף דזית קדים לארץ בתרא ושעורה
שני לארץ קמא. ובס"ק ח' שם הביא המג"א
בשם ההגהות בלבוש דלא ס"ל כן אלא
דזית קודם כיון דמוקדם בפסוק, וביאר
פלוגתתם, ונתבאר ביתר ביאור בפמ"ג
ובמחצה"ש שם, דדעת ההגהות בלבוש
דברכת מיני מזונות קודמת דוקא ליין,
דבב"מ מזונות איכא תרי טעמי להקדים, א'
דמבוררת, ב' דקודמת בפסוק, אבל לזית לא
קדים, דזית קודם בפסוק וזה עדיף ממעלת
מבוררת שיש לב"מ מזונות. ודעת הב"י לא
ביאר המג"א סברתו לפי המחצה"ש להדיא,
אך בפמ"ג משמע דס"ל להב"י דב"מ
מזונות מבוררת טפי מב"פ העץ. ובפמ"ג
בא"א סק"י ג נסתפק בלשון המחבר דחשיבי
דעבדי מינייהו פת, אם לשון זה דוקא או
לאו דוקא, וברכת ב"מ מזונות לבד ג"כ
חשיבא כיון דמבוררת טפי, ונפק"מ במעשה
קדרה דאורז דקיימ"ל בסי' ר"ח סעי' ז'
דמברכין עליו ב"מ מזונות. [והלבוש כתב,
דגם מעשה קדרה דאורז קדים לזית ע"כ
דס"ל כן דב"מ מזונות מבוררת טפי מב"פ
העץ, ובוזה פליגי הלבוש עם השואל בהגהת
הלבוש שהביא המג"א הנ"ל]. ובאמת צ"ע
מהיכא תיתי דהוי ב"מ מזונות מבוררת טפי.
וע' טו"ז סק"ד דג"כ נקט דאינה מבוררת
טפי. והגם דבמג"א סק"ז העתיק לשון
הטור דמבוררת יותר, כבר כתב במחצה"ש
שם דבטור ליתא תי' יותר והוא ט"ס, וכבר

יד יקותיאל

המג"א וטו"ז דזית קדים א"כ ה"ה כאן מין ז' עדיף לב"מ מזונות דאורז, ולכן צריך לטעמא דחשיבות דעושין ממנו פת, עכ"ד. ולכאורה דברי המגן גבורים תמוהים מאוד, דאיך יתכן ליישב דעת המחבר לפי סברת המג"א שחולק עם הב"י עצמו. אבל לפמשנ"ת א"ש מאוד, דבאמת גוף סברת הב"י דמעשה קדרה דשעורה קדים לזית הוא מטעם חשיבות, ולא מסברת האבן העוזר שהוא מטעמא דמבוררת יותר, אלא דצריך לטעמא דחשיבות דמטעם זה באמת מקדימו לשאר מינים, ודו"ק.

וראיתי בביאור מרדכי אות ס"ג שנסתפק בהך סברא דחשיבי דעבדי מינייהו פת, אם צריך שיהי' תבשיל באותו אופן דעבדי מינייהו פת ומברך המוציא ובהמ"ז, או דגם באם אינו עושה התבשיל באופן שיוכל לברך עליו המוציא ובהמ"ז ג"כ מקדימו, ונפק"מ בעושה תבשיל וקמח שבו הוא פחות מכזית בכדי אכילת פרס דבאופן זה אינו מברך המוציא ובהמ"ז, והניח בצ"ע. והסברא נותנת דאין חילוק בזה, כיון דעיקר הטעם דמין זה חשוב דיוכל לעשות ממנו פת ואע"ג דלא עבדינהו פת, א"כ אין סברא לחלק. אך עיין למעלה סי' ו' אות ד' דיש גי' בדברי רבינו דאם אין בו קמח בכא"פ אין מברכין עליו ב"מ מזונות, וא"כ בלא"ה לא קדים, דמתחלת לשון רבינו משמע דפשיטא דבעינן שיברך ב"מ מזונות רק דמעלה דחשיבות מחשיבו לב"מ מזונות, אבל אי ליכא כלל ב"מ מזונות לא מסתבר כלל להקדימו, ודו"ק בזה.

עוד אוסיף קצת מה דנוגע לדברי רבינו בזה, דראיתי בד"מ סו"ס רי"א שהביא לשון רבינו (ג"כ מהגהמ"י) וכ' עלה וז"ל: "מזה

דנקט רק גפן ותאנה ולא זית ותמרים, דמשמע דס"ל דזית קודם לכוסמין אף דכוסמין מין חטין, ותמרים קודמין לשבולת שועל ושיפון אף דהם מין שעורין, דמכל מקום לא הוזכרו בקרא בהדיא, עכ"ד, אבל אי כתיבי בקרא וגם חשיבי דעבדי מינייהו פת א"כ הסברא נותנת דקודמין].

ובאמת נראה דביאור זה מבואר להדיא במג"א סוסק"ו הנ"ל, שכתב וז"ל: "הא דלא נקט זית קודם לשעורה, משום דס"ל להרב"י דשעורה דקרא איירי במעשה קדרה כמ"ש ס"ה, וא"כ היא קודמת לכל כמ"ש ס"ו", עכ"ל. וסיום דבריו שציין כמ"ש ס"ו, לא ביארו כלל נו"כ המג"א את דבריו, אבל לפמשנ"ת כוונתו פשוטה, דציין לס"ו דמבואר שם במחבר דהא דחשיבי דעבדי מינייהו פת מחשיבו להקדים. ולפ"ז אין נפק"מ בין דעת הב"י למג"א לגבי מעשה קדרה של אורז, דלשיטת שניהם זית קדים, וז"פ.

והנה האבן עוזר הקשה, דל"ל להמחבר להביא הלשון ואע"ג דהנך מין ז' והני לאו מין ז', הא המחבר ס"ל איזה שירצה יקדים, בשלמא לדעת מהר"ם [הוא רבינו] דס"ל דמין ז' עדיף, שפיר כתב כן וע"כ הוצרך לטעמא דחשיבי דעבדי מינייהו פת, אבל להמחבר כיון דבאין ברכותיהן שוות איזה שירצה יקדים, אלא דב"מ מזונות קדים מכח חשיבות וע"כ גם תבשיל של אורז קדים, עכ"ד. [וע' ביאור הלכה סו"ס רי"א דנגע ג"כ קצת בהערה זו, אבל מסקנתו אינה מובנת עיי"ש]. וכ' ע"ז במגן גבורים, דשפיר הוצרך המחבר להך טעמא, דבשלמא לסברת הב"י דמעשה קדרה דשעורה קודם לזית שפיר, אבל לסברת

וגפן¹³ תאינה ורימון, נראה לי כיון דמברך¹⁴ על התבשיל בורא מיני מזונות, דברכתו קודמת, ואע"ג דהני ממין ז' וכוסמין ושיפון ושיכולת שועל לאו ממין

שינויי נוסחאות

13. או מלנה (הגמ"י, מ', ב-ד. י. ק.), או לימון (מ', ב-ד. י.). 14. ממלה (ת.).

יד יקותיאל

ערוך לפניו ועליו פת ושאר דברים חשובים וחביבים עליו, והוא עדיין לא נטל ידיו לסעודה רק הם מונחים לפניו, וע"ז כתב מורי שברכת המוציא קודמת לברכת שאר הדברים בהזדמן שניהם לפניו אע"פ שהדבר השני חביב עליו צריך ליטול ידיו ולברך על הפת תחלה, ואז הפת פוטר כל מיני מאכל וכו', וזהו לאפוקי ממ"ש הכל בו וכו', עכ"ל העמק ברכה.

הרי כתב להדיא, שהשלחן ערוך ועליו פת ושאר דברים חשובים וחביבים עליו, מלשון זה מוכח דלאו דוקא לחמניות כמו שמפרש המג"א דברי השל"ה, ומשמע מדברי השל"ה דהחידוש בזה, דהגם שבאמת מותר לאכול שאר דברים קודם וליכא משום ברכה שא"צ, כטענת המג"א וכמו שהשיב עליו לנכון בערוה"ש הנ"ל, אבל מפאת חשיבות ברכת הפת הוא קודם, אלא דמנהג העולם שהעיד עליו הערוה"ש אכתי קשה עכ"פ מכח קדימה של ברכה שעל הפת וכנ"ל, וצ"ע.

ובסיומא דהך סוגיא, הנה במש"כ רבינו דקיימ"ל כר"י יש בזה פלוגתא גדולה הן להלכה והן למעשה, ע' שו"ע סי' רי"א סעי' א' וב', וכן במש"כ באין ברכותיהן שוות אם א' לא ממין ז' איזה קדים ג"כ איפלגו למעשה, ובכל כי האי פרטים ופרטי פרטים יש בזה כמה וכמה דעות ונתבארו היטב בשו"ע סי' הנ"ל ובנו"כ ע' בדבריהם.

נראה כדברי האגור דיש להקדים במ"מ וכ"ש ברכת המוציא לשאר ברכות, וכ"נ מדברי הסמ"ק וכו', ודלא כדברי הכלבו, עכ"ל. והיינו דדעת הכלבו דאין ברכת המוציא קודמת לדבר החביב לו. וכ"כ ברמ"א סי' רי"א סעי' ה' וז"ל: "ברכת המוציא קודם לברכת במ"מ וכ"ש לשאר ברכות, ואע"ג שהדבר השני חשוב או חביב עליו", עכ"ל. וכ' ע"ז במג"א וז"ל: "ברכת המוציא פי' כגון שיש שלחן ערוך לפניו לאכול פת יברך תחלה על הפת (של"ה), וע' סי' קס"ח ס"ד וסי"ד ועס"י רצ"ט ס"ט, ונ"ל דמיירי בלחמניות דאם הוא תבשיל ממיני דגן צריך לברך על הפת תחלה כדי שיפטור התבשיל, דאסור לגרום ברכה שא"צ כמ"ש סס"י רט"ו ע"ש", עכ"ל המג"א.

וראיתי בערוך השלחן שם סעי' י"ב שכ' וז"ל: "וכל דברי המג"א בסק"ט לא נתבררו לי כלל, ודבר הרגיל הוא גם בחול שקודם נט"י טועמין מן התבשילין ומברכים עליהם, ומה שייך בזה ברכה שא"צ הלא רצונו לאכול קודם נט"י, וכן מנהג העולם בפשיטות", עכ"ל.

ועיינתי בפנים במקור ד' המג"א שהוא השל"ה בספר עמק ברכה בחלק ראשון כלל ה' אות ז' שהאריך שם בביאור ד' הד"מ, ויען שלשונו נחוץ כאן אעתיק לשונו בזה: "ועוד נראה לפרש דברי מורי (הוא הד"מ) המובאים לעיל בסמוך, דמיירי שהי' השלחן

ז', מכל מקום כיון דחשיבי דעבדי מינייהו פת ומברכין עלייהו המוציא וברכת המזון, נראה¹⁵ דברכתן קודמת אע"ג דלא עבדינהו פת^א.

טו. אמר רב פפא (ברכות מא, ב) הילכתא דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אין מעוניין ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם, פר"י¹⁶ כגון בשר ודגים וירק וכל דבר מליחה¹⁷ שדרכו¹⁸ לאכול עם הפת בתוך הסעודה אע"פ שהוא אכלו בלא פת. וכן דייסא ורומשליש¹⁹ וכיוצא בהן, כיון שעיקר²⁰ סעודה²¹ רגילין להיות.

הגהות חדשות

יד א זה הכלל כל שמברכין לפניו ברכת המוציא מברכין לאחריו ברכת המזון חוץ מפחות מכזית שאין לא לפניו ולא לאחריו ולא כלום. וכל שמברכין לפניו במ"מ מברכין לאחריו ברכה א' מעין ג' חוץ מן האורז שבשלו ועשו ממנו פת שלפניו מברך במ"מ ולאחריו בנ"ר, וכן לפירות האדמה והאילן שאינן מז' מינין מברך לפניו ברכה הראויה לאותו מין ולאחריו בנ"ר. כל הברכות שאמרו אם נסתפק אם ברכה אם לאו אינו חוזר ומברך לא בתחילה ולא בסוף מפני שהן מדברי סופרים, ע"כ (פ"ט).

וצ"ע בסמ"ג (עשין כז) אם אכל ב' מינין כאחד וברכותיהן שוות לפנייהן ולא לאחריהן כגון תפוחין וזיתים או תאנים, לפנייהם בפה"ע על מין ז' ופטר חבירו ולאחריהם נמי נאמר שיהיה פטר חבירו בברכה א' מעין ג' שהרי בכלל תנובת השדה הם. וכן אם אכלו עם היין. אבל אכל מעשה קדירה שאינו אומר על תנובת השדה צ"ע אם יברך בנ"ר לבד ואח"כ ברכה א' מעין ג', סמ"ק ועי' לקמן בה"ג, ע"כ (ס).

שינויי נוסחאות

15. לי (ג.) דמשיב וזרכמן... (ו. ז. ס. ע.).
טו 1. פי' רבינו יצחק (ב. ג. י.). 2. שרגילין (דפוסים וכ"י). 3. ורימיליש (פרנס), ורמוזלש (הגמ"י).
4. שזעיקר (שס.). 5. הוס': אין לריך לזרך (ת.).

יד יקותיאל

טו (א) לכאורה לשון זה הוא לאו דוקא, אותם בלא פת אינו מברך עליהם כלל, וברבינו יונה הלשון: "שאיין דרך לאכול אותם שלא בשעת הסעודה כמו שדרך לאכול הפירות, אלא דרכן של אלו לאכלן בשעת סעודה להשביע, וכן דייסא וחביץ קדרה וכיוצא בהם שבני אדם אוכלים אותם להשביע, ולפיכך אמר שהדברים הללו שדרך בני אדם לאכלן בתוך סעודותיהם מעיקר הסעודה הם, וכיון שמשביעין וכונתו מתחלה עליהם להשביע אע"פ שאוכל

אותם בלא פת אינו מברך עליהם כלל, שנכללים עם הפת עצמו וברכת המוציא שבירך מתחלה וברכת המזון שיברך לבסוף פטר אותם", עכ"ל. וכן ראיתי בביאור הלכה ר"ס קע"ז שכ"כ על מה שכתב שם המחבר בדומה ללשון רבינו דברים שדרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת, והעיר ע"ז מדברי תו' ורבינו יונה והרא"ש כנ"ל. ויעו' בשו"ת מהרי"ל החדשות סי' כ"ט שהביא דברי רבינו אלו.